

Rad sa znanstvenoga skupa

UDK 821.163.42'282 : 373.461 (497.5)

Primljeno 2024-09-26

Prihvaćeno za tisak 2024-10-24

MUKE PO KURIKULU: ZASTUPLJENOST NOVIJE KAJKAVSKE KNJIŽEVNOSTI U ŠKOLSKOM KURIKULU

Danica Leštek, Donja Stubica

Sažetak

Tema ovog rada je transfer poznavanja kajkavskog dijalekta kao praktične vještine, znanja i stava prema dijalektalnoj književnosti sa starijih generacija na mlađe. Cijeli članak je usmjeren na stanje u školstvu, konkretno u osnovnim školama, s obzirom na njegovanje i promicanje kajkavskog narječja i zastupljenost novije kajkavske književnosti u školskom kurikulumu. Prikazano je stanje u praksi, a ne samo u dokumentima. Prvi dio navodi i analizira velike napore učitelja entuzijasta koji sadržajem izvannastavnih aktivnosti nastoje popuniti nedostatke zamijećene u kurikulumu. Zorno su predloženi izazovi s kojima se rijetki entuzijasti na tom području susreću. Kao primjer takvog rada predstavljeno je djelovanje grupe izvannastavnih aktivnosti Mala Kajkaviana, koja već dvadeset i pet godina djeluje u OŠ Donja Stubica.

Najvažniji dokument za programe škola jest „kurikulum“ („Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik“) pa se u radu analizira spomenuti dokument za osnovne škole od prvoga do osmog razreda u smislu uključenosti dijalektalnih sadržaja. Izložen je i kratki osvrt na napore udruge Kajkaviana, prvenstveno one kojima je cilj zamjetnije uključivanje kajkavskih sadržaja u kurikulum. U tom smislu najzanimljivije je istraživanje osamdesetak čitanke iz hrvatskog jezika i književnosti za osnovne škole raznih izdavača, s obzirom na (ne) uključene sadržaje novije kajkavske književnosti.

U zaključnom dijelu daje se, na osnovi rezultata provedenog istraživanja, odgovor na pitanje o zastupljenosti novije kajkavske književnosti u školskom kurikulumu i čitankama za hrvatski jezik i književnost. Jedan od prijedloga za ispravljanje uočenih nedostataka jest sastavljanje kajkavske čitanke, koja bi ponudila kvalitetne i raznovrsne tekstove na kajkavskom narječju.

Ključne riječi: čitanke, kajkavski rječnici; kajkavsko narječje; Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik

O Maloj Kajkaviani, umjesto uvoda

Prije dvadeset i četiri godine u OŠ Donja Stubica osnovana je grupa izvannastavnih aktivnosti koja se zove Mala Kajkaviana. Osnivanjem spomenute grupe autorica rada, članica Kajkaviane - Društva za prikupljanje, čuvanje i promicanje hrvatske kajkavske baštine, od osnivanja i članica Predsjedništva te udruge zadnjih nekoliko godina, nastojala je osnažiti rad „velike“ Kajkaviane. Rad s grupom darovitih učenika okupljenih u Maloj Kajkaviani bio je i ostao najljepši dio njezinog rada u školi.

Cilj djelovanja Male Kajkaviane jest rad s djecom na očuvanju kajkavskog narječja i kreativno stvaralaštvo na zavičajnom govoru. Tijekom 24 godine učenici su napisali brojne radove, mnogi od njih su nagrađeni na raznim natjecajima diljem Hrvatske. Najviše radova slali su na Dane kajkavske riječi u Zlataru, gdje su dobili plaketu Zbora malih pjesnika „za doprinos promicanju kajkavskog pjesništva među mladima i osobito uspješan nastup na Zboru malih pjesnika Zlatar 2011.“ U Sv. Ivanu Zelini je 2017. autorica rada dobila nagradu „za posebnu brižnost, njegovanje i poticanje dječjeg pjesničkog izraza te za ljubav prema kajkavskom jeziku koju nesebično prenosi na mlade naraštaje“. Najznatniji je uspjeh druga nagrada na Goranovom proljeću, koju je 2018. godine Magdalena Blagec osvojila za ciklus pjesama. Velik je uspjeh postignut i 2024. godine: učenica Vida Škrablin pjesmom *Senjam pahulje* osvojila je prvu nagradu u kategoriji petih i šestih razreda na Festivalu *Ivan Kukuljević Sakcinski*.

Nagrade vesele i potiču, ali mentori i voditelji svjesni su činjenice kako djeca sve manje znaju i govore kajkavski. Kako bi to odumiranje kajkavskoga narječja pokušala bar malo usporiti, autorica se osobno sa svojom skupinom učenika okupljenih u Maloj Kajkaviani dala na sastavljanje kajkavskih rječnika. Tako je 2016. godine u izdanju OŠ Donja Stubica izašao *Mali rječnik kajkavskoga govora stubičkoga kraja*. Naklada od 300 primjeraka brzo je rasprodana, pa su pripremili drugo izdanje s multimedijalnim dodatkom u vidu audio rječnika, tako da se može čuti izgovor svake od oko 3200 riječi. Snimajući djecu kako izgovaraju kajkavske riječi postala sam još svjesnija kako se jezik brzo zaboravlja – ocjenjuje autorica ovoga rada: u dosta je slučajeva, naime, bilo nemoguće postići zadovoljavajuć izgovor riječi. Ubrzo je i to, drugo izdanje bilo rasprodano, tako da smo 2023. tiskali treće. *Mali rječnik* je namijenjen starijoj školskoj dobi i odraslima pa se prirodno nametnula potreba izrade rječnika i za mlađu školsku i predškolsku dob. Godine 2019. izašao je *Stubički klaruš: slikovni rječnik kajkavskoga govora stubičkoga kraja*. Taj rječnik je namijenjen djeci starije vrtičke skupine i učenicima prvih i drugih razreda osnovne škole, a prikladan je i za rad s djecom u okviru programa Mala škola. Na temelju tog rječnika oblikovana je igrica *Kajkavski memory*, koju su učenici jako dobro prihvatili. Radi se i na

velikom rječniku kajkavskoga govora stubičkoga kraja, koji će obuhvaćati oko 13 tisuća natuknica, a izaći će u izdanju Kajkaviane za nekoliko godina.

Škola na braniku zavičajne jezične baštine: analiza Kurikuluma

„Uzmemo li u obzir činjenicu da je kajkavsko narječje dio hrvatske kulturne baštine, važno je kako se odnosimo prema njemu u obrazovanju. Trebamo mu dati ulogu u životu djece te ga uključiti u obrazovanje, učiniti ga pristupačnim i zanimljivim djeci i na taj način osvijestiti djecu o njegovoj vrijednosti.“¹

Briga o njegovanju kajkavskoga narječja trebala bi započeti već u vrtiću kako bi djeca uspjela sačuvati govor koji su donijela iz roditeljskog doma. Kao primjer valja navesti Skupinu “Kockice” iz Dječjeg vrtića “Zvončić” Nedelišće. S odgajateljicama Sandrom Slana i Sanjom Kovačić, tijekom pedagoške godine 2017./2018. provodili su projekt “Međimurski rječnik” sa željom da se kod djece razvije ljubav prema međimurskom govoru i da se tradicionalni govor i dalje prenosi na mlađe generacije te na taj način spasi od zaborava.

U projekt su se aktivno uključila djeca, roditelji i članovi šire obitelji skupljanjem međimurskih riječi. Zbog velikog interesa javila se ideja da se rezultati prikažu kroz *Međimursku slovaricu*, u kojoj se svako dijete skupine predstavlja svojim radom. Dio riječi djeca su napisala i nacrtala, a dio se navodi na kraju slovarice.² Kajkavština se njeguje i u Dječjem vrtiću Gustav Krklec u Krapini u sklopu projekta „Zakaj kaj“, koji se provodi u skupini „Radoznalci“. Tim projektom odgojiteljice kroz razne aktivnosti s djecom obogaćuju primaran odgojno-obrazovni program elementima zavičajnoga govora i njegovanjem kulturne baštine Zagorja. Ovo su samo neki primjeri, poznati autorici, a sigurno ih ima još.

Njegovanje kajkavštine trebalo bi se nastaviti u osnovnoj školi poticanjem na usmeno i pismeno izražavanje te kreativan izričaj na zavičajnom govoru. U mnogim školama rade učitelji koji ulažu napore s ciljem zaštite naše jezične baštine te određenih rezultata ima, no treba tražiti načina da budu zamjetniji. Gledamo li ukupnu populaciju, valja reći da kroz donjostubičku Malu Kajkavianu prođe premalo djece da bi to bitno utjecalo na stanje kajkavskoga jezika u stvarnoj komunikaciji. Jezik je živi organizam i promjene su neminovne, ali se, kao i mnogi entuzijasti i edukatori, pitamo – zar ćemo dopustiti da jezik našeg zavičaja i kolektivnog pamćenja propadne? Ako je jezik najvažniji temelj identiteta jednog naroda, nismo

¹ T. Turza-Bogdan, I. Virč, L. Čerepinko. „O uporabi kajkavskoga narječja iz perspektive učenika – njegovih govornika“, *Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture*, Vol. 14 No. 2, 2016., str. 61 – 81.

² <https://nedelist.hr/djeca-iz-dv-zvoncic-izdala-medimursku-slovaricu/> (pristupljeno 5. 2. 2023.)

li onda obavezni čuvati i prenositi jezično blago na nove generacije? Način na koji to činimo nije dobar, iz generacije u generaciju sve se manje koristi „domaća rječ“. To je velika šteta jer, kad usporedimo učeničke radove na standardnom jeziku i na zavičajnom govoru, vidimo kako su radovi na zavičajnom govoru neusporedivo uvjerljiviji, živopisniji, iskreniji, jednom riječju bolji i ljepši. To nije nikakvo čudo jer ono što nam je najbliže i najintimnije možemo izreći samo jezikom kojim smo progovorili, a to je u našem kraju kajkavski govor. Ako nastavimo kako smo krenuli, može nam se dogoditi da nakon izvjesnog vremena neće biti djece koja govore kajkavski. Godine 2019. u jeku donošenja novog kurikula za OŠ ujedinile su se tri udruge koje se bave narječjima: Kajkaviana, Šokačko sijelo i Čakavski sabor te uputile dopis nadležnom Ministarstvu obrazovanja i športa kojim traže da se u kurikule uvrsti više dijalektoloških sadržaja i više književnih i neknjiževnih tekstova na dijalektima. Spomenuta inicijativa nije postigla očekivan odaziv.

Držimo da bi veliku ulogu u popularizaciji zavičajnih govora mogli odigrati lokalni mediji: časopisi, lokalne radio postaje, televizija pa sve do internetskih portala i društvenih mreža. Važan segment su i glazbena ostvarenja, filmovi ili tv serije. Nadajmo se da će se na tom području nešto promijeniti nakon što smo svjedočili velikom uspjehu filmova *Nosila je rubac črleni* i *Marginalci*. Čini se da je sve manje književnih djela na kajkavskom narječju, a rijetke su i kajkavske dijaloške dionice unutar djela na standardu. Kao svijetli primjer dobrog i autentičnog književnog postupka navodimo Kristiana Novaka, koji je u svojim djelima dopustio junacima da progovore jezikom koji im je najbliži i kojim bi oni, da su ljudi od krvi i mesa, zaista i govorili. Zato njegovi likovi nisu „papirnati“ nego su živi, da parafraziramo Ivicu iz crtića poznatog starijim generacijama: „Kog napišem bude živ“. Marko Gregur je čak cijeli roman *Kak je zgorel presvetli Trombetassicz* napisao koprivničkom kajkavštinom. Što se tiče dječje literature, ističemo neke autorice koje koriste kajkavštinu u svojim dječjim romanima, a to su prije svega Nena Lončar i Nada Mihaljević. (Isprika nespomenutim autorima. Ovu bi temu trebalo temeljito istražiti.)

„Kod mnogih vrlo gorljivih zaljubljenika u kajkavsko narječje može se čuti geslo ‘Kajkavski u škole!’, no rijetko se mogu čuti konkretnija objašnjenja što točno pod tim podrazumijevaju, a još rjeđe i konkretni prijedlozi razradbe metodologije takve nastave i sagledavanje problema. Kad se navedeno geslo još poveže s donkihotskim sanjarenjima o ‘standardizaciji kajkavskog jezika’, od takvih kajofilskih nedefiniranih, nerealnih i štetnih inicijativa i parola više je štete nego koristi.“³

³ Blažeka, Đ. „Kakvi tekstovi na narječju trebaju u nastavi hrvatskoga jezik“, *Metodika* 17 Vol. 9, br. 2, 2008., str. 271-286

U očuvanju zavičajnih govora, dijalekata, ili kako ih već želimo zvati, važnu ulogu bi trebale odigrati škole, ali ne ovako kako to sada čine – uglavnom samo u okviru izvannastavnih aktivnosti. Takva su rješenja svojevrsna getoizacija zavičajnoga govora, zatvaranje u male grupe odabranih učenika, daleko od svakodnevnog školskog kurikula. Analizirajući novi kurikulum hrvatskog jezika i književnosti za osnovnu školu, došla sam do zaključka da je u njegovoj osnovi „istreblijivački“ stav prema dijalektima, ne mogu se oteti dojmu da se namjerno ili nenamjerno forsira standardni jezik, a zaboravljaju zavičajni govori. Ovakva ocjena proizlazi iz formulacije o kvaliteti i kvantiteti uključenosti dijalekta u nastavni rad navedene u spomenutom dokumentu:

1. razred

Učenik - prepoznaje razliku između govorenja mjesnim govorom i standardnim hrvatskim jezikom - čita/slušá tekstove na mjesnome govoru i standardnome hrvatskom jeziku - razlikuje riječi mjesnoga/zavičajnog i standardnoga hrvatskog jezika - izražava se na mjesnome govoru i standardnome hrvatskom jeziku

2. razred

Učenik - **uspoređuje riječi mjesnoga govora i standardnoga hrvatskog jezika - zamjenjuje riječ mjesnoga govora s riječju na standardnome hrvatskom jeziku** - sluša i govori tekstove na mjesnome i zavičajnome govoru prikladne učeničkomu iskustvu, jezičnomu razvoju i interesima - čita i piše tekstove na mjesnome i zavičajnome govoru u skladu sa svojim interesima, potrebama i iskustvom

3. razred

Učenik - uočava uvjetovanost uporabe zavičajnoga govora ili standardnoga hrvatskog jezika komunikacijskom situacijom - istražuje u mjesnim knjižnicama i zavičajnim muzejima tekstove vezane uz jezični identitet i baštinu - služi se normativnim priručnicima prilagođenim jezičnomu razvoju učenika - prepoznaje povijesne jezične dokumente i spomenike kao kulturnu baštinu mjesta/zavičaja - **prepoznaje razliku između zavičajnoga govora i standardnoga hrvatskog jezika te uočava važnost učenja hrvatskoga standardnog jezika;** bilježi riječi i sintagme zavičajnoga jezika

4. razred

Učenik - služi se standardnim hrvatskim jezikom u javnoj komunikaciji u skladu s usvojenim jezičnim pravilima - razlikuje zavičajni govor i standardni hrvatski jezik navodeći ogleđne i česte primjere - uočava važnosti zavičajnoga jezika i prepoznaje njegovu komunikacijsku ulogu na pojedinome prostoru (raznolikost hrvatskih govora,

jezične zajednice u Hrvatskoj i izvan granica Republike Hrvatske)
- čita i sluša tekstove na kajkavskome, čakavskom i štokavskom narječju

- samostalno se izražava zavičajnim govorom i razlikuje zavičajni govor i hrvatski standardni jezik te uočava važnost učenja hrvatskoga standardnog jezika i pozitivnoga odnosa prema zavičajnome govoru

5. razred

Učenik - **prepoznaje i izdvaja riječi zavičajnoga govora i narječja, razgovornoga jezika te ih zamjenjuje riječima standardnoga hrvatskog jezika** - razlikuje vlastiti zavičajni govor i narječje od drugih govora i narječja

6. razred

Učenik - prepoznaje hrvatska narječja i govore - upoznaje se s pojmovima trojezičnosti (staroslavenski, starohrvatski i latinski) i tropismenosti (glagoljica, hrvatska ćirilica/bosančica, latinica) kroz hrvatsku povijest - upoznaje se sa spomenicima hrvatske srednjovjekovne pismenosti⁴

Istaknute rečenice u pozornijoj analizi otkrivaju nedosljednost i nemar u poimanju važnosti dijalekata. Pisci kurikula kao da se boje da učenici slučajno ne bi zapamtili i koristili pojedine riječi iz dijalekata, pa ih stalno treba upućivati na korištenje standarda. Kao da je dijalekt nešto krivo, zastarjelo, što treba čim prije staviti u rezervat pa proučavati. Nigdje ni riječi o tome da su naši dijalekti također književni jezici, dapače, kajkavska je dječja književnost starija od one na standardnom književnom jeziku. Čak se izbjegava govoriti o kajkavskom ili čakavskom narječju, nego ih se stalno naziva mjesnim ili zavičajnim govorima. Doduše, u prvom se razredu još spominje i dozvoljava izražavanje na mjesnom govoru, u drugom razredu se spominje čak i pismeno izražavanje na dijalektu. U trećem razredu o tome nema više ni govora, već piše: „Učenik istražuje u mjesnim knjižnicama i zavičajnim muzejima tekstove vezane uz jezični identitet i baštinu.“ Sugerirani oblik rada – istraživanje jezičnog identiteta u knjižnicama i muzejima – ne nalazim primjerenim učeniku te dobi, naročito ne ako nije vođeno i metodološki osmišljeno, no usmjeravanje pozornosti na riječi i sintagme zavičajnog jezika držimo dobrim usmjerenjem. U četvrtom razredu se akcentira izražavanje na zavičajnom govoru, čitaju se i slušaju tekstovi na dijalektima, ali se ponovno upućuje na važnost svladavanja standardnog jezi-

⁴ https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (pristupljeno 5. 2. 2023.)

ka, kao i u petom razredu, gdje se od učenika traži da riječi zavičajnog govora zamjenjuje riječima iz standardnog jezika. U šestom razredu traži se samo prepoznavanje narječja i govora jer se, valjda, pretpostavlja da su učenici te zavičajne govore već zaboravili. U 7. i 8. razredu o dijalektu više nema ni riječi jer je istrebljivačka politika prema zavičajnim govorima valjda već završila. Srednju školu nećemo ni komentirati.

Moglo bi se reći da, ovako postavljen, predmet hrvatskog jezika i književnosti postoji radi toga da se, prije svega, nauči standardni hrvatski jezik. No potpuno je suvišan strah sastavljača kurikulumu da bi se taj zavičajni govor mogao predugo zadržati u svijesti učenika: činjenica je da djeca s lakoćom pamte i uče više jezika, pa i narječja. Učenici danas velikom većinom ne govore dobro zavičajnim govorom već kad krenu u školu, a svake je godine situacija sve gora. Nešto bi se postiglo ako bi se, primjerice, u svakom razredu OŠ jedan sat mjesečno posvetio samo onom dijalektu koji se na određenom području govori (kajkavski u kajkavskim krajevima, štokavski u štokavskim, čakavski u čakavskim), i to tako da se čita dijalektalna književnost, govori i piše na dijalektima, ohrabruje učenike i osvješčuje važnost očuvanja ovih jezika koji, konačno, obogaćuju standardni hrvatski jezik. Tome bi trebali biti prilagođeni i udžbenici i popisi lektire. Znam da je satnica hrvatskog jezika i književnosti pred dosta godina smanjena i da je premala da bi se sve što treba moglo solidno odraditi, zato predlažem regionalan model – istovremeno obrađivanje tekstova na onom dijalektu kojim se govori na određenom području. Ta diferencijacija bi pomogla izbjegavanju uniformiranosti i konfeksijske jednakosti programa u maloj zemlji u kojoj postoje tako bogate jezične raznolikosti.

Kajkavski tekstovi u čitankama za osnovne škole: realizacija kurikulskih smjernica

Najvažniju ulogu u nastavi hrvatskog jezika i književnosti imaju čitanke, izbori tekstova koje učenici čuju u školi, čak ako i izbjegnu čitanje lektire. Jezik koji čuju u tim djelima ulazi u uho, to su djela koja se obrađuju na satovima hrvatskoga jezika i književnosti, od čega se neki dojmljivi dijelovi pamte za cijeli život. Ima tu i stihova koji se uče napamet, iako ta metoda više nije u modi. Zato su čitanke izuzetno važne i to je razlog za analizu čitanki za osnovne škole u papirnatom i elektroničkom obliku. Bez obzira na izdavače, čitanke su redom jako lijepe, posebno su dojmljive ilustracije, ali i tekstovi, naravno. Možda se, kao nastavnica, ne bih uvijek složila s izborom, ali moram priznati da su autori čitanki nastojali pronaći tekstove koji će biti zanimljivi djeci. Sve izgleda dobro i sasvim prihvatljivo dok ne počne analiza (ne)zastupljenosti tekstova na dijalektima. Ima

ih malo i, prema mišljenju autorice članka, loše su raspoređeni. Nužno je reći kako je omjer tekstova na kajkavskom, štokavskom i čakavskom narječju dobar: pazilo se da tekstovi na dijalektima budu ravnomjerno zastupljeni (ali nedovoljno u odnosu na cjelokupnu građu).

Velika je šteta što u čitankama za prvi razred OŠ, dakle u početnicama, gotovo uopće nema tekstova na dijalektima. Jedino je što sam pronašla brojalica *Mali crni pesek* u početnici izdavača Alfa d. d. za 2. polugodište.⁵ (Ta čitanka se više ne koristi.) To je u potpunoj suprotnosti s kurikulumom za 1. razred, u kojem izričito piše da učenik čita/sluša tekstove na mjesnome govoru. Koje tekstove ako ih u početnicama nema? Radi se o učenicima koji su tek došli u školu i pretpostavljamo da mnogi od njih kod kuće govore zavičajnim govorom pa bi školski program trebao biti potpora tom znanju. Sastavljači čitanki izdavača Ljevak pokazali su najveću brižnost za dijalekte, tako da oni već u prvom razredu na samom početku čitanke stavljaju ove rečenice: *Lepi naš kaj, Ča su lipi naši škoji, Ikavico, naša diko, što te je govorit lipo*. Time najavljuju svoju brigu za njegovanje različitih govora i dijalekata unutar hrvatskoga jezika, što se potvrđuje već na 13. i 14. stranici iste početnice.⁶

Još je gora situacija u starijim čitankama za drugi razred, gdje uopće nema tekstova na dijalektima. O čemu se radi, treba li učenike pustiti da zaborave zavičajni govor, ako su ga uopće i znali? Tu sumnju potkrepljuje citat iz kurikula za drugi razred OŠ: „Učenik - zamjenjuje riječ mjesnoga govora s riječju na standardnome hrvatskom jeziku“. Pozdravljamo što je u novije čitanke Školske knjige, koje se koriste od šk. god. 2020./2021. za drugi razred, uvršten po jedan kajkavski tekst: pjesma Stjepana Jakševca *Kaj je gdo rekel* i pjesma Sanje Sikirić *Ljeto ili zima* u poglavlju *Mjesni govor*.⁷ Spomena je i pohvale vrijedno što su autori izdavača Ljevak A. Bežen/M. Turk Sakač/ G. Vuglec/G. Miota Plešnik u čitanku *Radost čitanja i pisanja 2. svezak: Hrvatska početnica za drugi razred osnovne škole* uvrstili učenički rad *Kaj bi ja bez bregi*.

U trećem razredu većina čitanki ima pokoji kajkavski tekst, a prednjači nova čitanka izdavača Ljevak, koja nudi tri kajkavska teksta: Domjanićeve *Jabuke*, narodnu *Meknite se vse gore* i učenički rad *Zakej mene si špotajo*.⁸ Što se tiče

⁵ D. Težak, M. Gabelica, V. Marjanović, A. Škribulja Horvat (2019.). *Škrinjica slova i riječi: 2. dio*. Zagreb: Alfa d.d., str. 135.

⁶ A. Bežen, M. Turk Sakač, S. Minarik, G. Vuglec (2019.). *Radost čitanja i pisanja: hrvatska početnica za 1. razred OŠ – 2. svezak*. Zagreb: Ljevak d.o.o., str. 5, 13-14.

⁷ S. Ivić, M. Krmpotić (2020.). *Pčelica 2: radni udžbenik hrvatskog jezika u 2. raz. OŠ: 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga, str. 38.

T. Zokić, B. Vladušić, A. Španić, J. Jurić (2020.). *Svijet riječi 2: integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u 2. raz. OŠ: 2. dio*. Zagreb: Školska knjiga, str. 198.

čitanki izdavača Profil Klett, prvi tekst na kajkavskom jeziku (N. Pavić: Ftiček) pojavljuje se u čitanci za treći razred.

Nešto bolja situacija je u čitankama za četvrti razred, gdje svi izdavači nude najmanje jedan kajkavski tekst. Tu nalazimo jednu kajkavsku pjesmu (*Pisanice*) već spomenutoga Mladena Pokića te poglavlje o književnom jeziku i zavičajnom govoru, gdje se pojavljuju tri kajkavska stiha Paje Kanižaja.⁹ (Ova čitanka više nije u upotrebi.) Novije čitanke izdavača Školska knjiga nude više kajkavskih tekstova. Tako u čitanci *Zlatna vrata 4* nalazimo pjesme *Kaj i Kesni sneg* Dragutina Domjanića i *Međimorje* Ivice Jembriha. Čitanka *Svijet riječi 4* sadrži poglavlje o hrvatskom standardnom jeziku: kajkavsko, čakavsko i štokavsko narječje, pjesme *Vu mojem trnacu* i *Pisanice* Mladena Pokića te *Žufku čuču*: ulomak iz scenarija serije Gruntovčani.

Stara Alfina čitanka za 4. razred *Čarolija riječi* također sadrži poglavlje posvećeno književnom jeziku i zavičajnom govoru, u kojem su navedene pjesme *Kaj i Ča*, bez naznake o autoru. Pored toga u istoj čitanci ima sedam pjesama na dijalektu, među kojima su *Ftičeki* Nikole Pavića, *Novi škrlak* Stjepana Jakševca i *Se je Hrvatska* Milana Crnkovića.¹⁰ U alternativnoj Alfinoj čitanci *Kuća putujuća* nalazimo pjesme *Štel bi biti veter* Draška Jambrešića i *Crni maček* Marice Hasan. Međutim, ove čitanke više nisu aktualne jer je 2023. izašla nova čitanka *Čitam i pišem 4*, u kojoj su pjesme *Kad bi smeli* Mladena Kušeca i *Tičica i ja* Dragutina Domjanića. U čitanku za 4. razred izdavača Profil Klett uvrštena je pjesma *Štel sem* Ivice Jembriha.¹¹ U alternativnim čitankama pojavljuje se Kušecova *Zima*, Galovićev *Jesenski veter* i Kanižajeva *Stara nova Trešnjevka*. Međutim, te Profilove čitanke više nisu u upotrebi, a u novom izdanju *Nina i Tino 4* nalazimo dva kajkavska teksta: *Ste znali?* Mladena Kušeca i Domjanićeve *Bele rože*. I to je sve kad govorimo o čitankama za niže razrede OŠ, a dobronamjernom čitatelju prepuštamo da prosudi je li to zadovoljavajuće ili nije.

Velike promjene u odnosu na četvrti razred nema ni u petom razredu OŠ. Što se tiče izdanja Školske knjige, u starijoj verziji *Snaga riječi 5* nalazimo *Moju Podravinu* Miroslava Dolenca Dravskog i *Višnje* Frana Galovića,¹² dok u posve novoj čitanci rađenoj prema novom kurikulu nalazimo samo *Kipec* Nikole

⁸ A. Bežen, M. Turk Sakač, G. Vuglec, G. Miota Plešnik (2020.). *Radost čitanja i pisanja 3: udžbenik za hrvatski jezik u 3. raz. OŠ: 2. svezak*. Zagreb: Ljevak d.o.o., str. 48 i 49.

⁹ T. Zokić, B. Vladušić (2018.). *Slovo po slovo 4: 2. polugodište*. Zagreb: Školska knjiga, str. 173.

¹⁰ D. Težak, S. Polak, D. Cindrić (2019.). *Čarolija riječi: čitanka i jezični udžbenik za 4. razred OŠ*. Zagreb: Alfa d.d., str. 30-31; 91; 122; 140.

¹¹ V. Budinski, M. Divković, G. Ivančić, M. Kolar Billege (2013.). *Priča o jeziku 4: udžbenik hrvatskoga jezika za 4. razred OŠ*. Zagreb: Profil Klett, str. 72.

¹² A. Šojat (2019.). *Snaga riječi 5*. Zagreb: Školska knjiga, str. 62 i 63.

Pavića, i to u dijelu koji je posvećen dijalektalnoj književnosti.¹³ Slična je situacija i u Alfinoj čitanci *Hrvatska riječ 5*, gdje dosta kajkavskih izraza nalazimo u Krležinom tekstu *Djetinjstvo s bakom*, a pojavljuje se i Domjanićeva pjesma *Božić*.¹⁴ U Profilovoj čitanci za peti razred nalazimo samo Milčecov tekst iz *Zvižduka s Bukovca*, u kojem se pojavljuju kajkavski pojmovi, i pjesmu *Knjiga Ljubice Duić*.¹⁵ U čitanci za peti razred izdavača Ljevak potvrđuje se opredjeljenje za afirmaciju dijalekata jer u njoj nalazim pjesmu *Noć Marije Novak, Kaj Dragutina Domjanića*, a obrađuje se dijalektalno pjesništvo i posebno kajkavsko pjesništvo.¹⁶

Najviše dijalektalnih tekstova ima u čitankama za šesti razred, i to s razlogom: naime, u šestom se razredu obrađuje narodna književnost te zavičajni jezik i književnost nastala na zavičajnom jeziku, ali ne držimo prihvatljivim što ih u novim čitankama ima manje nego u starijim. Pohvalno je što su autori čitanke izdavača Ljevak odlučili pored Kovačićevog *Malog pota* ponudili i vrlo simpatičan igrokaz Ivana Ernoića *Mamičina jedinica*.¹⁷ No u staroj Ljevakovoj čitanci bilo je čak pet kajkavskih pjesama: Miroslav Dolenc Dravski: *Ivanjska iskrica*, Ivan Goran Kovačić: *Mali pot*, Ivica Jembrih: *Bregi*, Miroslav Krleža: *Stric-vujc* i Ivan Golub: *Badnjak*.¹⁸ Slijedeći naznačeno dimenzioniranje građe za šesti razred (obrada usmene/narodne književnosti te zavičajnih jezika), čitanka Školske knjige *Snaga riječi 6* sadržavala je poglavlje *Lepa domača reč*. Spomenuta čitanka donosila je čak tri kajkavska teksta: *Starinske šege* Miroslava Dolenca Dravskog, *Kaj Dragutina Domjanića* i *Učiteljica* Blanke Dovjak Matković,¹⁹ međutim ona više nije u upotrebi. Kad kažem čak tri teksta, ne mislim da je to puno, nije čak ni dovoljno, ali je više u odnosu na prethodne čitanke. Alfina čitanka *Zvijezda jutarnja 6* ima priličan broj djela iz područja dijalektalne književnosti, ali su se tu našla samo dva iz kajkavskog područja: *Mali pot* Ivana Gorana Kovačića i *Kipec* Nikole Pavića.²⁰

¹³ J. Levak, I. Močibob, J. Sandalić, I. Petto, K. Budja (2019.). *Hrvatski bez granica 5: integrirani udžbenik hrvatskoga jezika i književnosti za 5. razred OŠ*. Zagreb: Školska knjiga, str. 50.

¹⁴ A. Bežen, L. Vešligaj, K. Dilica, I. Randić Đorđević (2019.). *Hrvatska riječ 5: čitanka iz hrvatskoga jezika za 5. raz. OŠ*. Zagreb: Alfa d.d.; str. 68-69; 84.

¹⁵ J. Levak, I. Močibob, J. Sandalić, I. Skopjak Barić (2014). *Ljubičasta čitanka: čitanka za 5. razred OŠ*, digitalno izdanje. Zagreb: Profil Klett, str. 34-35, 84.

¹⁶ M. Jukić, S. Kovač, I. Kraševac, D. Težak, M. Tunuković, M. Valec-Rebić (2019). *Hrvatska čitanka 5: za 5. razred OŠ*. Zagreb: Ljevak d.o.o., str. 60, 62, 159.

¹⁷ M. Jukić, S. Kovač, I. Kraševac, D. Težak, M. Tunuković, M. Valec-Rebić (2020). *Hrvatska čitanka 6: za 6. razred OŠ*. Zagreb: Ljevak d.o.o. str. 169 i 216.

¹⁸ O. Jambrec, A. Bežen (2014.). *Hrvatska čitanka 6: za 6. razred OŠ*. Zagreb: Ljevak d.o.o., str. 56, 64, 66, 70 i 121.

¹⁹ A. Šojat (2019.). *Snaga riječi 6*. Zagreb: Školska knjiga, str. 76; 80; 84.

²⁰ N. Babić, D. Golem (2019.). *Zvijezda jutarnja 6: čitanka iz hrvatskoga jezika za 6. razred OŠ*. Zagreb: Alfa d.d., str. 23 i 57.

Broj priloga na kajkavskom jeziku u sedmom se razredu smanjuje, tako da u čitanci *Snaga riječi 7* nalazim samo jednu kajkavsku pjesmu: *Falu* Dragutina Domjanića i ulomak iz *Dnevnika malog Perice* Vjekoslava Majera, u kojem, naravno, ima dijalog u varijanti zagrebačke purgerske kajkavštine.²¹ Slična je situacija i u *Zvijezdi jutarnjoj 7*, gdje imamo *Vrbe* Vinka Kosa i *Pahuljice padaju* Dragutina Domjanića, ali se tu pojavljuje i scenarij za *Most na rijeci Kaj* Hrvoja Hitreca i Milivoja Puhlovskog sa zanimljivim kajkavskim dijalogima.²² U staroj čitanci za sedmi razred izdavača Profil Klett imamo Domjanićevu pjesmu *Tičica i ja*²³, a u novoj Sedmici pojavljuje se Gajev tekst *Horvatov szloga* i pjesma *Ljubav* Vinka Kosa. Što se načelno tiče čitanki za 7. razred, nema velikih promjena u novim izdanjima, osim pozitivne promjene (ponovno) kod izdavača Ljevak, u čijoj se čitanci, pored Domjanićeve pjesme *Senjal sem* i Galovićevih *Lastavica*, pojavljuje i radijska drama Nade Mihaljević *Bicikl s jednim kotačem*, u kojoj učenici mogu čuti kako kajkavski govore dva lika.²⁴

Ne trebamo ni spominjati koliko nedostaju upravo djela na kajkavskom jeziku u multimedijском izdanju. Stara čitanka za sedmi razred istog izdavača donosi nam sveprisutnu Galovićevu pjesmu *Crn-bel* i ulomak iz knjige snimanja *Tko pjeva, zlo ne misli* Kreše Golika, gdje Mina i tata govore kajkavski.²⁵

U osmom razredu se u čitanci *Snaga riječi 8* broj tekstova na kajkavskom ponovno smanjuje: tu nalazimo samo pripovijetku *Na Badnjak* Ksavera Šandora Gjalskog, u kojoj Batorić govori otmjenom starinskom varijantom kajkavskoga govora.²⁶ U novoj čitanci izdavača Školska knjiga ipak se pojavljuje Krležina balada *Ni med cvetjem ni pravice*. Malo je bolja situacija u *Zvijezdi jutarnjoj 8*, gdje nalazimo Domjanićev *Kaj*, dijelove iz Hitrecovih *Smogovaca* sa zagrebačkim kajkavskim dionicama, a tu je i tekst Patricka Suskinda *Kontrabas*, u kojem se prevoditelj malo poigrao kajkavskim. Zastupljeni su i stariji kajkavski pisci, kao što je Juraj Habelić s dijelovima iz *Zrcala marijanskog* i Tituš Brezovački s ulomcima iz *Matijaša grabancijaša dijaka*.²⁷ Profilove čitanke za osmi razred

²¹ A. Šojat (2017.). *Snaga riječi 7*. Zagreb: Školska knjiga, str. 16 i 62.

²² N. Babić, D. Golem (2019.). *Zvijezda jutarnja 7: čitanka iz hrvatskog jezika za 7. razred* OŠ. Zagreb: Alfa d.d., str. 46 i 95.

²³ J. Levak, I. Močibob, J. Sandalić, I. Skopjak Barić (2014.). *Modra čitanka: čitanka za 7. razred* OŠ. Zagreb: Profil Klett, str. 40.

²⁴ M. Jukić, S. Kovač, I. Kraševac, D. Težak, M. Tunuković, M. Valec-Rebić (2020.). *Hrvatska čitanka 7: za 7. razred* OŠ. Zagreb: Ljevak d.o.o. str. 74, 80 i 196.

²⁵ O. Jambrec, A. Bežen (2014.). *Hrvatska čitanka 7: za 7. razred* OŠ. Zagreb: Ljevak d.o.o., str. 121 i 226.

²⁶ A. Šojat (2019.). *Snaga riječi 8*. Zagreb: Školska knjiga, str. 128.

²⁷ A. Babić, O. Golem (2019.). *Zvijezda jutarnja 8: čitanka iz hrvatskog jezika za 8. razred* OŠ. Zagreb: Alfa d.d., str. 94-96; 102, 130-131, 155, 168.

zanemaruju dijalekte: dok stara uz ulomak iz Kolarove *Breze* s kajkavskim dijaložima donosi i Domjanićev *Kesni sneg* te Krležinu poznatu baladu *Ni med cve-tjem ni pravice*,²⁸ u novoj *Osmici* uopće nema kajkavskih tekstova. Stara čitanka za osmi razred izdavača Ljevak donijela je Galovićeve *Lastavice* i Domjanićeve *Bele rože*, jednu kajkavsku pjesmu Božice Jelušić (*Mesečina*), a tu je i ulomak iz Krležine *Bitke kod Bistrice Lesne*, gdje domobran Lovrek govori kajkavski: Za pet ran Kristušovih!²⁹ U njihovoj novoj čitanci za osmi razred, nažalost, više nema ovih djela već samo tekst Jasminke Tihi Stepanić *Ne trebam ništa* s nekoliko kajkavizama i Domjanićeve *Bele rože*.

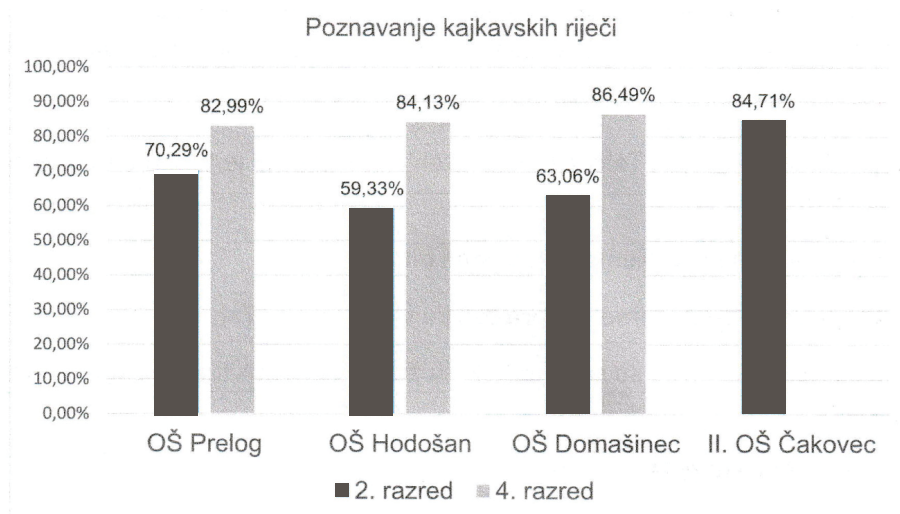
Čitanke za osnovnu školu se (pre)brzo mijenjaju, ali se odnos prema dijalektima i pripadajućoj književnosti bitno ne mijenja. Jedino se uočava da neki sastavljači udžbenika i izdavači imaju više sklonosti za jezičnu zavičajnost, a drugi manje, ali svi skupa premalo da bi se situacija bitno poboljšala. Kad stanje motrimo dijakronijski, očigledno je da u novim čitankama ima više čakavskih nego kajkavskih tekstova, a štokavci su prošli najgore, vjerojatno zato što se njihov govor najmanje razlikuje od hrvatskog standarda.

Zaključak

Premda zaključke ne valja olako donositi, dugovremeno bavljenje programima i njihovom provedbom te skoro dvadeset i pet godina rada na očuvanju kajkavskoga narječja među djecom osnovne škole, daje mi pravo na zaključak. Temeljim ga na osobnom dugogodišnjem radu s učenicima, na analizi aktualnog kurikula za hrvatski jezik u OŠ Republike Hrvatske te temeljitoj analizi aktualnih čitanki za OŠ. Situacija je, nažalost, takva da kurikulum i čitanke ne vode dovoljno računa o očuvanju naših dijalekata, a to se posebno odnosi na kajkavsko narječje, koje je u središtu ovog istraživanja i osobnih preferencija. Već letimičnim pogledom vidi se da nema domišljenije i cjelovite strategije jer su kurikuli i čitanke u neskladu. Dok se, primjerice, u kurikulumu za prvi i drugi razred traži rad na tekstovima na dijalektu, tih tekstova na kojima bi se radilo u čitankama gotovo i nema. U većini raspoloživih čitanki, bez obzira na izdavača, mogu se naći najviše po tri cjelovita teksta na kajkavskom narječju, uglavnom pjesama. Začuđuje što u uključenim proznim tekstovima raznih autora nema dijaloga na kajkavskom, osim u rijetkim slučajevima, kao kod Krleže, Kušeca i Hitreca. Zar je moguće da svi djedovi i bake govore savršenim standardnim

²⁸ J. Levak, I. Močibob, J. Sandalić, I. Skopjak Barić (2014.). *Narančasta čitanka: čitanka za 8. razred OŠ*. Zagreb: Profil Klett, str. 150.

²⁹ A. Bežen, O. Jambrec (2014.). *Hrvatska čitanka 8: za 8. razred OŠ*. Zagreb: Ljevak d.o.o., str. 23, 26, 29 i 130-132.

jezikom? Nadalje, ima tu odličnih pisaca koji pišu i na standardu i na dijalektu, ali u čitankama se mogu naći samo njihovi radovi na standardu. Takav je slučaj s Božicom Jelušić: u dosadašnjim izdanjima mogli su se naći samo njezini radovi na standardu, a u novim izdanjima čitanki zastupljena je i s dvije kajkavske pjesme. Na žalost, nijednim tekstom nije zastupljena njena imenjakinja Božica Pažur, izuzetno cijenjena pjesnikinja u kajkavskodijalektalnoj hrvatskoj produkciji. Velika je šteta i to što nema više dječjih radova na dijalektima, a učenička je produkcija i znatna i vrijedna, a uz to i, kao materijal za obradu, najprivlačnija učenicima. Naš školski sustav je takav da je teško izvana nešto promijeniti, kreatori imaju svoje zamisli, a u Školi za život usmjerili su se najviše na digitalizaciju. Pokušaji da ih se upozori na problem zapostavljenosti dijalekata nisu urodili plodom. Najnovija reforma usmjerena je na cjelodnevnu školu, a ostala pitanja su marginalizirana.

Od velike su pomoći istraživanja koja daju uvid u stanje razumijevanja i korištenja kajkavskog govora u školama. Kao primjer navodimo jedno od novijih, provedenih u vrijeme korone u međimurskim osnovnim školama na uzorku od 158 učenika. Istraživanje pokazuje da učenici drugih razreda (mlađa generacija) slabije razumiju kajkavske riječi od starijih, učenika četvrtih razreda, iz čega je očito kako poznavanje kajkavskih riječi slabi iz generacije u generaciju.³⁰

Udruga Kajkaviana u toku školske godine 2023./2024. provodila je projekt

³⁰ R. Švenda. *Utjecaj dijalekata na leksik djece mlađe školske dobi: diplomski rad*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, 2020.

Kajkaš KAJ, u okviru kojeg je provedena procjena statusa kajkavskog, odnosno procjena njegove ugroženosti među učenicima pet osnovnih škola na stubičkom području. Dr. sc. Marinković, koja je vodila istraživanje, uskoro će objaviti rezultate, a zasad se može reći da je kajkavski u osnovnoškolskom uzrastu, u okviru primjenjivih faktora, u srednjem dijelu skale očuvanosti. Ovaj projekt u narednim će se godinama provoditi i u ostalim školama Krapinsko-zagorske županije, pa će se moći napraviti kompletnija analiza.

Smatramo da bi, u trenutačnim okolnostima, najproduktivnije bilo sastaviti kajkavsku čitanku koja bi nudila kvalitetne kajkavske tekstove s prijedlozima za metodičku obradu. Nadajmo se da bi takva čitanka dobila odobrenje i preporuku Ministarstva znanosti, obrazovanja i mladih te Agencije za odgoj i obrazovanje. Kajkavska čitanka bila bi izvor tekstova za rad na satu hrvatskog jezika i književnosti, s preporukom da se jednom mjesečno u svakom razredu obrađuje kajkavski tekst. Držimo da bi takav rad bitno pridonio očuvanju kajkavskoga govora. Nemojmo zaboraviti da na mladima svijet ostaje i da znanja koja ne uspijemo prenijeti na mlađe generacije nužno izumiru. Možda se nekom čini da je ovakav napor u eri globalizacije i posvemašnje anglikanizacije uzaludan i nepotreban, ali vrijedi promisliti o svemu. Upravo u svijetu koji obuzima posvemašnja uniformiranost, različitosti i lokalne posebnosti postaju zanimljive jer su rijetke i jer je očigledno da je u njihovo očuvanje uložen veliki trud. U narodu postoji uzrečica: Pitat će te starost gdje ti je mladost bila, koju u aktualnim okolnostima ovako parafraziramo: Pitat će nas mladi gdje smo bili mi stari dok nam je jezik propadao i nestajao.

Literatura:

Blažeka, Đuro. „Kakvi tekstovi na narječju trebaju u nastavi hrvatskoga jezika”, *Metodika* 17 Vol. 9, br. 2, 2008, str. 271-286.

Čosić, Krešimir, Berberić Kolar, Emina. „Zastupljenost dijalektalnih tekstova u udžbenicima i čitankama za osnovne škole kao poticaj čitanju dijalektalne književnosti”; Knjižica sažetaka, X međunarodni znanstveni skup, 10th International Scientific Conference: Dijete i jezik danas. Osijek (Hrvatska): 16. - 18. rujna 2021. Osijek (Croatia) 16 -18 September 2021.

Hranjec, Stjepan. *Hrvatska kajkavska dječja književnost: priručnik za zavičajnu nastavu*. Čakovec: Zrinski, 1995.

Jurina, Nikolina. *Dijalektalna književnost u udžbenicima hrvatskoga jezika za učenike mlađe školske dobi*. Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku: Diplomski rad, 2020. Švenda, Ramona. *Utjecaj dijalekata na leksik djece mlađe školske dobi: diplomski rad*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, 2020.

Turza-Bogdan, Tamara. *Kajkavsko narječje u nastavi hrvatskoga jezika*. Čakovec: Matica hrvatska ogranak Čakovec, 2013.

Turza-Bogdan, Tamara. Virč, I., Čerepinko, L. „O uporabi kajkavskoga narječja iz perspektive učenika – njegovih govornika”, *Hrvatski: časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika*,

Zastupljenost kajkavskih tekstova u čitankama za 1. razred osnovne škole

RAZ.	ŠKOLSKA KNIJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
1.	<p>S. Ivic/M. Krmpotić: Pčelica: početnica (2021): Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>A. Španić/J. Jurić/T. Zokić/B. Vladušić: Svijet riječi 1 (2021): Nema kajkavskih tekstova.</p>	<p>D. Pavličević/V. Velički/K. Aladrović Slovaček/V. Domišljanović: Čitam i pišem 1: hrvatska čitančica Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>D. Težak/M. Gabelica/V. Marjanović/A. Škribulja Horvat: Škrinjica slova i riječi (2020): Mali črni pesek – brojčica</p> <p>D. Pavličević-Franić/V. Velički/K. Aladrović Slovaček/V. Domišljanović: Čitam i pišem 1 (2024.) Nema kajkavskih tekstova.</p>	<p>Budinski/Diković/Ivančić/Veronek Germadnik: P kao početnica – početnica za 1. raz. OŠ – 2. dio Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>S. Veronek Germadnik/M. Vekić/M. Križman Roškar: Nina i Tino 1: Hrvatski jezik: početnica za 1. razred OŠ (2019): Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>V. Budinski/M. Kolar Billege/G. Ivančić/V. Mijić/N. Puh Malogorski: Trag u priči 1 (2019): Nema kajkavskih tekstova.</p>	<p>Bežen/Turk Sakač/Minarik/Vuglec: Radost čitanja i pisanja: hrvatska početnica za 1. razred OŠ (2019): Različiti govori hrvatskoga jezika</p>

Zastupljenost kajkavskih tekstova u čitankama za 2. razred osnovne škole

RAZ.	ŠKOLSKA KNIJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
2.	<p>T. Zokić, B. Vladušić: Slovo po slovo 2 Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>S. Ivić, M. Krmptović: Pčelica 2: radni udžbenik hrvatskog jezika u 2. razredu OŠ (2021.); Stjepan Jakševac: Kaj je gdo rekel</p> <p>T. Zokić, B. Vladušić, A. Španić, J. Jurić: Svijet riječi 2: integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u 2. razredu OŠ (2021.); 2. dio: Mjesni govor: Sanja Sikirić: Ljeto ili zima</p>	<p>D. Težak, S. Polak, D. Cindrić: Cvrkut riječi: čitanka i jezični udžbenik za 2. razred OŠ Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>D. Zalar, D. Dvornik, F. Petruša: Kuća svemoguća: čitanka za 2. razred OŠ Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>T. Turza-Bogdan, S. Pospis, V. Velički: Čitam i pišem 2: radna čitanka iz hrvatskoga jezika za 2. razred OŠ Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>D. Težak, M. Gabelica, V. Marjanović, A. Škribulja-Horvat: Škrinjica slova i riječi: integrirani radni udžbenik iz hrvatskoga jezika za 2. razred OŠ: 1. i 2. dio (2020.); Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>T. Turza-Bogdan/V. Velički/S. Pospis: Čitam i pišem 2 (2023.) Nema kajkavskih tekstova.</p>	<p>V. Marjanović, A. Škribulja, M. Gabelica, R. Gredeji: Hrvatski na dlanu 2: čitanka i udžbenik hrvatskoga jezika za 2. razred OŠ Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>S. Veronek Germadnik, M. Vekić, V. Poceđić, M. Križman Roškar: Nina i Tino 2 (2020.); Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>V. Budinski, M. Kolar Billege, G. Ivaničić, V. Mijić, N. Puh Malogorski: Trag u priči 2 (2020.); Nema kajkavskih tekstova.</p>	<p>A. Bežen, M. Turk Sakač, G. Vuglec, G. Mlota Plešnik: Radost čitanja i pisanja: hrvatska početnica za 2. razred OŠ 2. dio (2019.); Učenički rad: Kaj bi ja bez bregi</p>

Zastupljenost kajkavskih tekstova u čitankama za 3. razred osnovne škole

RAZ.	ŠKOLSKA KNJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
3.	<p>T. Zokić, B. Vladušić: Slovo po slovo 3: Mladen Pokić: U mojem tmacu</p> <p>A. Španić, J. Jurić, T. Zokić, B. Vladušić: Svijet riječi 3: integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u 3. razredu OŠ, 1. dio (2020.): Božidar Prosenjak: Saka tica Dragutin Domjanić: Fala</p> <p>S. Ivić, M. Krmpotić: Zlatna vrata 3: integrirani radni udžbenik hrvatskog jezika u 3. razredu OŠ (2021.): Milan Crnković: Žvela Hrvatska</p>	<p>D. Težak, S. Polak: Carstvo riječi: čitanka i jezični udžbenik za 3. razred OŠ Milan Crnković: Kak je lepa Hrvatska</p> <p>D. Zalar, D. Dvornik, F. Petruša: Kuća igrajuća: čitanka za 3. razred OŠ: Žugice (gušice)</p> <p>D. Težak, M. Gabelica, V. Marjanović, A. Škribulja-Horvat: Škrinjica slova i riječi 3: integrirani radni udžbenik hrvatskoga jezika za 3. razred OŠ (2022.): Pajo Kanižaj: Mravlice Nikola Pavić: Ftiček</p> <p>T. Turza-Bogdan, S. Pospiš, V. Velički: Čitam i pišem 3: radna čitanka iz hrvatskoga jezika za 3. razred OŠ (2024.): Pajo Kanižaj: Dravska ribica</p>	<p>V. Budinski, K. Franičec, S. Veronek Germadnik, M. Zelenika Šimić, I. Lukas: Od slova do slova: čitanka za 3. razred OŠ Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>V. Marjanović, A. Škribulja, R. Gredelej, M. Gabelica: Hrvatski na dlanu 3: čitanka i udžbenik hrvatskoga jezika za 3. razred OŠ: Nikola Pavić: Ftiček</p> <p>S. Veronek Germadnik, M. Vekić, V. Pociedić, M. Križman Roškar: Nina i Tino 3, 2. dio (2020.): Irena Kolar Vudrag: Bedak</p> <p>V. Budinski, M. Kolar Billege, G. Ivančić, V. Mijić, N. Puh Malogorski: Trag u priči 3, 2. dio (2020.): Zavičajni govori i standardni jezik Nevenka Puh Malogorski: Ivančica Ivan Goran Kovačić: Beli most</p>	<p>A. Bežen, M. Turk Sakač, G. Vužlec, G. Miota Plešnik: Radost čitanja i pisanja 3: udžbenik za hrvatski jezik u 3. razred OŠ: 2. svezak (2019.): Meknite se vse gore Učenički rad: Zakej mene si špotajto Dragutin Domjanić: Jabuke</p>

Zastupljenost kajkavskih tekstova u čitankama za 4. razred osnovne

RAZ.	ŠKOLSKA KNJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
4.	<p>T. Zokić, B. Vladušić: Slovo po slovo 4 Mladen Pokić: Pisanice Pajo Kanižaj: Kaj</p> <p>S. Ivić, M. Krmptović: Zlatna vrata 4; 1. dio (2021.); Dragutin Domjanić: Kaj Ivica Jembrih: Međimorje 2. dio (2021.); Dragutin Domjanić: Kesi sneg</p> <p>T. Zokić, B. Vladušić, A. Španić, J. Jurić: Svijet riječi 4 (2021.); 1. dio: Mladen Pokić Vu mojem trnacu 2. dio: Žurka čuća: ulomak iz scenarija serije Gruntovčani Mladen Pokić: Pisanice Hrvatski standardni jezik: kajkavsko, čakavsko i štokavsko narječje</p>	<p>D. Težak, S. Polak, D. Cindrić: Čarolija riječi: čitanka i jezični udžbenik za 4. razred OŠ: Nikola Pavić: Ftiček Stjepan Jakševac: Novi škrilak Milan Crnković: Se je Hrvatska</p> <p>D. Zalar, D. Dvornik, F. Petruša: Kuća putujuća: čitanka za 4. razred OŠ: Draško Jambrešić: Štel bi biti veter Marica Hasen: Crni maček</p> <p>D. Težak, M. Gabelica, V. Marjanović, A. Škrbulja Horvat: Škrinjica slova i riječi 4 (2022.); Zavičajni govor Učenik Patrik Horvat: Kaj je to vrijeme Ivica Jembrih: Odlazak (kajkavski dijalozi) T. Turza-Bogdan, S. Pospisil: Čitam i pišem 4 (2023.); Mladen Kušec: Kad bi smeli Dragutin Domjanić: Tičica i ja Tri kajkavske poslovice</p>	<p>V. Budinski, M. Divković, G. Ivančić, M. Kolar Billege: Priča o jeziku 4 Ivica Jembrih: Štel sem</p> <p>V. Marjanović, A. Škrbulja, R. Gredelj, M. Gabelica: Hrvatski na dlanu 4: čitanka i udžbenik hrvatskoga jezika za 4. razred OŠ: Mladen Kušec: Zima Fran Galović: Jesenski veter</p> <p>V. Budinski, K. Franjčec, S. Veronek germadnik, M. Zelenika Šimić, I. Lukas: Od slova do slova 4: čitanka za 4. razred OŠ: Pajo Kanižaj: Stara nova Trešnjevka</p> <p>S. Veronek Germadnik, M. Vekić, V. Povedić, M. Križman Roškar: Nina i Tino 4, 1. dio (2021.); Mladen Kušec: Ste znali?</p> <p>V. Budinski, M. Kolar Billege, G. Ivančić, V. Mijić, N. Puh Malogorski: Trag u priči 4, 1. dio (2021.); Dragutin Domjanić: Božić</p>	<p>A. Bežen, M. Turk Sakač, G. Vuglec, G. Miota Plešnik: Radost čitanja i pisanja 4; 1. svezak (2019.); Fran Galović: Lastavice (dio pjesme) Dragutin Domjanić: Tičica i ja Dubravko Ivančan: Podravina ravna Ivan Goran Kovačić: Beli most</p>

Zastupljenost kajkavskih tekstova u čitankama za 5. razred osnovne škole

RAZ.	ŠKOLSKA KNJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
5.	<p>A. Šojat: Snaga riječi 5 (2019): Miroslav Dolenec Mojra Podravina Fran Galović: Višnje</p> <p>J. Levak/I. Močibob/J. Sandelić/I. Petto/K. Budja: Hrvatski bez granica 5: integrirani udžbenik hrvatskoga jezika i književnosti za 5. razred OŠ (2019): Nikola Pavić: Kipec</p>	<p>A. Bežen/L. Vešligaj/K. Dilica/I. Randić Đorđević: Hrvatska riječ 5: čitanka iz hrvatskog jezika za 5. razred OŠ (2019): Dragutin Domjanić: Božić</p>	<p>Levak/Močibob/Sandelić/Skopjak Barić: Ljubičasta čitanka za 5. razred OŠ: Ljubica Duić: Knjiga</p> <p>D. Greblički-Miculinić/D. Grbaš Jakšić/K. Matošević: Petica (2019): Dragutin Domjanić: Tičica i ja</p>	<p>Jukić/Kovač/Kraševac/Težak/Tunuković/Valec-Rebić: Hrvatska čitanka 5 (2019): Marija Novak: Noć Dragutin Domjanić: Kaj Kajkavsko pjesništvo</p>

RAZ.	ŠKOLSKA KNJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
6.	<p>A. Šojat: Snaga riječi 6 (2020): Miroslav Dolenc Dravski: Starinske šege Dragutin Domjanić: Kaj Blanka Dovjak Matković: Učiteljica</p> <p>J. Levak/I. Močibob/J. Sandalić/I. Petto/K. Budja: Hrvatski bez granica 6: integrirani udžbenik hrvatskog jezika u 6. razredu OŠ (2020): Klinček stoji pod oblakom Ivan Goran Kovačić: Beli most</p>	<p>N. Babić/D. Golem: Zvijezda jutarnja 6: čitanka iz hrvatskoga jezika za 6. razred OŠ: Ivan Goran Kovačić: Mali pot Nikola Pavić: Kipec</p> <p>A. Katić/L. Vešligaj/K. Dilica/D. Mirt: Hrvatska riječ 6: čitanka iz hrvatskoga jezika za 6. razred OŠ (2020): Zeleni Juraj</p>	<p>Levak/Močibob/Sandalić/Sko pjak Barić: Zelena čitanka: čitanka za 6. razred OŠ: Ivan Goran Kovačić: Mali pot</p> <p>D. Greblički-Miculinić/K. Matošević/L. Sykora-Nagy/D. Tavas: Šestica (2020): Ivan Goran Kovačić: Beli most Dragutin Domjanić: Kaj ne?!</p>	<p>Jambrec/Bežen: Hrvatska čitanka 6: za 6. razred OŠ: Miroslav Dolenc Dravski: Ivanjska iskrica Ivan Goran Kovačić: Mali pot Ivica Jembrih: Bregi Miroslav Krleža: Stric-vujc Ivan Golub: Badnjak</p> <p>M. Jukić/S. Kovač/I. Kraševac/D. Težak/M. Tunuković/M. Valec-Rebić: Hrvatska čitanka 6 (2019): Ivan Goran Kovačić: Mali pot Ivan Ernoić: Mamičina jedinica (igrokaz)</p>

Zastupljenost kajkavskih tekstova u čitankama za 7. razred osnovne škole

RAZ.	ŠKOLSKA KNJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
7.	<p>A. Šojat: Snaga riječi 7: Dragutin Domjanić: Fala</p> <p>A. Šojat: Snaga riječi 7 (ново izdanje iz 2020.): Dragutin Domjanić: Bele rože</p> <p>J. Levak/I. Mocičibob/J. Sandalić/I. Petto/K. Budja: Hrvatski bez granica 7: integrirani udžbenik hrvatskog jezika u 7. razredu OŠ (2020): Fran Galović: Lastavice</p>	<p>N. Babić/D. Golem: Zvijezda jutarnja 7: čitanka iz hrvatskog jezika za 7. razred OŠ: Vinko Kos: Vrbe</p> <p>Dragutin Domjanić: Pahuljice padaju</p> <p>A. Katić/D. Mirt/L. Vešligaj: Hrvatska riječ 7: čitanka iz hrvatskog jezika za 7. razred OŠ (2020): Božica Jelušić: Nažgi svetlo na ganku</p>	<p>Levak/Močibob/Sandalić/Skopjak Barić: Modra čitanka: čitanka za 7. razred OŠ: Dragutin Domjanić: Tičica i ja</p> <p>D. Greblički-Miculinić/K. Matošević/L. Sykora-Nagy/D. Tavas: Sedmica (2020): Ljudevit Gaj: Horvatov szloga</p> <p>Vinko Kos: Ljubav</p>	<p>Jambrec/Bežen: Hrvatska čitanka 7 (2019): Fran Galović: Crn-bel</p> <p>M. Jukić/S. Kovač/I. Kraševac/D. Težak/M. Tunuković/M. Valec-Reb Hrvatska čitanka 7 (2019): Nada Mihaljević: Bicikl s jednim kot (radijska drama) Dragutin Domjanić: Senjal sem</p> <p>Fran Galović: Lastavice</p>

Zastupljenost kajkavskih tekstova u čitankama za 8. razred osnovne škole

RAZ.	ŠKOLSKA KNJIGA	ALFA d.d.	PROFIL KLETT	LJEVAK d.o.o.
8.	<p>A. Šojat: Snaga riječi 8 (2021): Nema kajkavskih tekstova.</p> <p>J. Levak/J. Sandalić/I. Petto/K. Budja: Hrvatski bez granica 8 (2021): Miroslav Krleža: Ni med cvetjem ni pravice</p>	<p>N. Babić/D. Golem: Zvijezda jutarnja 8: čitanka iz hrvatskog jezika za 8. razred OŠ; Dragutin Domjanić: Kaj Juraj Habdelić: Zrcalo Marijansko Tituš Brezovački: Matijaš grabancijaš dijak</p> <p>A. Katić/D. Mirt/L. Vešligaj: Hrvatska riječ 8 (2021): Fran Galović: Lastavice Dragutin Domjanić: Vuzem</p>	<p>Levak/Močibob/Sandalić/Skopjak Barić: Narandčasta čitanka: čitanka za 8. razred OŠ; Dragutin Domjanić: Kesni sneg Miroslav Krleža: Ni med cvetjem ni pravice</p> <p>D. Greblički-Miculinić/K. Matošević/L. Sykora-Nagy/D. Tavas: Osmica (2021): Nema kajkavskih tekstova.</p>	<p>Bežen/Jambrec: Hrvatska čitanka 8: Fran Galović: Lastavice Dragutin Domjanić: Bele rože Božica Jelušić: Mesečina</p> <p>M. Jukić/S. Kovač/I. Kraševac/D. Težak/M. Tunuković/M. Valec- Rebić: Hrvatska čitanka 8 (2019): Jasminka Tihi Stepanić: Ne trebam ništa (nekoliko kajk. izraza) Dragutin Domjanić: Bele rože</p>

književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture, Vol. 14 No. 2, 2016., str. 61 – 81.

Vlahek, Helena. *Zavičajni sadržaji u razrednoj nastavi Hrvatskoga jezika: na primjeru kajkavskoga narječja*. Sveučilište u Rijeci: Diplomski rad, 2020.

(*Rad s trodnevnoga znanstvenog skupa u organizaciji Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti: "Četiri i pol stoljeća kajkavske pismenosti. Uz 450. obljetnicu kajkavskoga prvotiska: Ivan Pergošić, Decretum, 1574."*; Varaždin – Ludbreg, 23. – 25. svibnja 2024.)

CURRICULUM STRUGGLES: REPRESENTATION OF RECENT KAJKAVIAN LITERATURE IN THE SCHOOL CURRICULUM

By Danica Leštek, Donja Stubica

SUMMARY

The topic of this paper is the transfer of knowledge of the Kajkavian dialect as a practical skill, knowledge and attitude towards dialectal literature from older generations to younger ones. The entire article focuses on the state of education, specifically in primary schools, regarding the nurturing and promotion of the Kajkavian dialect and the representation of recent Kajkavian literature in the school curriculum. The situation in practice is presented, not only by what is in the documents. The first part focuses on the great efforts of enthusiastic teachers who are trying to fill gaps in the curriculum through extracurricular activities. The challenges that rare enthusiasts in this area face are clearly presented. The activities of the Mala Kajkaviana extracurricular activities group, which has been operating in the Donja Stubica Elementary School for twenty-five years, are presented as an example of such work.

The most important document for school programs is the "curriculum" ("Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik" - the Croatian Language Curriculum), so the paper analyzes the curriculum for primary schools from the first to the eighth grade in terms of the inclusion of dialectal content. A brief review is also presented about the efforts of the Kajkaviana association for greater inclusion of Kajkavian content in the curriculum. In this sense, the most interesting is the research of about eighty Croatian language and literature textbooks for primary schools from various publishers regarding the content of recent Kajkavian literature. The paper presents the results of this research in a clear overview.

The conclusion provides an answer to the question of the representation of recent Kajkavian literature in the school curriculum and textbooks for Croatian language and literature. One of the proposals is the compilation of a Kajkavian textbook that would offer high-quality and diverse texts in the Kajkavian dialect.

Key words: textbooks, Kajkavian dictionaries; Kajkavian dialect; curriculum of Croatian language and literature

K A J – časopis za književnost, umjetnost, kulturu, i njegov nakladnik KAJKAVSKO SPRAVIŠĆE, društvo za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, Zagreb – u sklopu programa JEZIČNICA KAJKAVIANA – raspisuju:

**A) 22. NATJEČAJ ZA KAJKAVSKE KNJIŽEVNE
RADOVE UČENIKA SREDNJIH ŠKOLA
REPUBLIKE HRVATSKE**

**B) 15. NATJEČAJ ZA ČAKAVSKE KNJIŽEVNE
RADOVE UČENIKA SREDNJIH ŠKOLA
REPUBLIKE HRVATSKE**

Mogu se natjecati učenici svih srednjih škola Republike Hrvatske – svaki s najviše pet (5) poetskih i pet (5) proznih literarnih radova (opseg kajkavske/čakavske proze – do 3 kartice).

Ispod rada valja navesti sljedeće podatke:

- ime i prezime učenika
 - razred
 - ime i prezime voditelja, nastavnika, profesora ili mentora
 - naziv škole
 - tip zavičajnoga idioma / mjesnoga govora kojim je rad pisan.
- Radovi se šalju na adresu Kajkavsko spravišće / Uredništvo časopisa Kaj (10000 Zagreb, Ilica 34, dvor.) ili na e-mailove: kaj.natjecaj24@gmail.com i bozica.kaj@gmail.com najkasnije do 7. srpnja 2026.

Najuspjelija ostvarenja prema ocjeni prosudbenoga povjerenstva nagrađuju se objavom u časopisu KAJ.

Cilj je natječaja i Jezičnice kajkaviane podržati kontinuitet književne kreativnosti mladih na kajkavštini / čakavštini i nakon osnovnoškolske dobi te razvijanje kulture pisane i govorene riječi.